

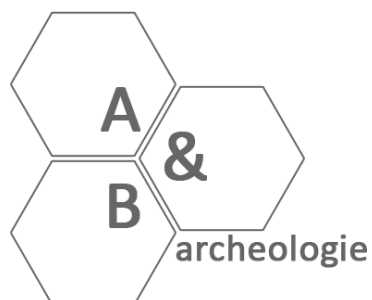
2020-092

Nota Kortrijk Morinnestraat

Programma van Maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

9-10-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Kortrijk Morinnestraat (provincie West-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota¹ bestond enkel uit een bureauonderzoek, in het programma van maatregelen was opgenomen dat landschappelijke boringen (en indien nodig een verkennend en waarderend booronderzoek, eventueel gevolgd door proefputten) en een proefsleuvenonderzoek diende uitgevoerd te worden in uitgesteld traject. In deze nota, opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog, worden de resultaten van de landschappelijke boringen en het proefsleuvenonderzoek beschreven.

Op basis van het landschappelijk booronderzoek kan gesteld worden dat er zich binnen de grenzen van het plangebied geen relevante bodemhorizonten bevinden die indicatief zijn voor een gunstige bewaring van steentijdsites. De kans op het aantreffen van een *in situ* bewaarde steentijd artefactensite wordt bijgevolg zeer laag ingeschat. Verdere archeologische boringen worden niet zinvol geacht. Het booronderzoek toonde verder aan dat grondsporen nog een gunstige bewaring kunnen kennen. De grondsporen worden verwacht op het niveau van de C-horizont. Deze bevindt zich op een diepte van ca. 40 à 65cm onder het huidige maaiveldniveau. In het zuidelijke terreindeel werden daarnaast enkele verstoorde zones aangeboord. Het proefsleuvenonderzoek dient echter meer inzicht bieden in de ruimtelijke extensie van deze verstoringen.

De bodemprofielen, geplaatst tijdens het proefsleuvenonderzoek, bevestigen de verwachtingen uit het landschappelijk booronderzoek. In het noordelijke terreindeel werden hierbij immers twee verschillende bodemsequenties vastgesteld. Zo werd in profiel 1 en 4 een A-C-bodemprofiel gedocumenteerd. Hierbij bevindt de C-horizont zich meteen onder de ca. 40 à 50cm dikke, donkerbruingrijze A(p)-horizont. De C-horizont vertoont een geelbruine tot bleekbeige kleur. In profiel 2 en 3 werd onder de donkergrijsbruine A(p)-horizont echter een verbruiningshorizont (Bw) geregistreerd. Deze heeft een dikte van ca. 30 à 40cm en is lichtbruin gekleurd. De onderliggende C-horizont vertoont een geelbruine tot bleekbeige kleur. In profiel 3 kan een uitgeloopte horizont worden onderscheiden onder de verbruiningshorizont. Roestverschijnselen komen voor in deze laag. De C-horizont bestaat in het noordelijke deel van het terrein uit een matig droge tot matig natte zandleem waarin plaatselijk een meer zandige of meer kleiige textuur bemerkt kan worden. Het archeologisch vlak situeert zich in de top van de C-horizont, op een diepte van ca. 40 à 80cm onder het huidige maaiveldniveau. De profielen in het zuidelijke deel van het plangebied getuigen van een sterke antropogene invloed op het weiland. In profiel 5 werd zo onder het huidige teelaardepakket een opgevoerde laag (ca. 50cm), bestaande uit zware klei vastgesteld. Hieronder bevindt zich de oorspronkelijke bodem die bestaat uit een verstikt teelaardepakket met dikte van ca. 20cm, een verbruiningshorizont van ca. 30cm en een kleiige C-horizont. Ter hoogte van profiel 6 werd verder een verstoord pakket aangetroffen tot een diepte van ca. 70cm. Hieronder bevindt zich de deels afgegraven kleiige C-horizont. De intense verstoringen binnen het zuidelijke terreindeel worden

¹ Acke et al. 2020a, b.

duidelijk aangetoond door profiel 7 en 8 waarbij diverse vergraven pakketten aangetroffen werden tot een diepte van ca. 150cm. De oorspronkelijke moederbodem werd hier reeds tot op grote diepte afgegraven. Hierdoor zijn geen archeologische sporen meer te verwachten. Verder wijst ook de aanwezigheid van zware, natte klei erop dat dit deel van het plangebied oorspronkelijk vermoedelijk deel uitmaakte van de alluviale vallei van de Pluimbeek, waardoor de kans op aanwezigheid van archeologische sporen verder beperkt wordt.

In de directe omgeving werden reeds verschillende archeologische opgravingen uitgevoerd waaruit bleek dat de omgeving een zeer rijk archeologisch verleden kent. Net ten zuiden van het plangebied, aan de overzijde van de Pluimbeek, werd zo tijdens een opgraving² uit 2015 een meerperiodensite aangetroffen. Uit de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse periode dateren enkele funeraire/rituele structuren zoals twee vierkantsgreppels, vergelijkbaar met deze aangetroffen tijdens het huidige proefsleuvenonderzoek, en een brandrestengraf. Daarnaast werden ook middeleeuwse sporen aangetroffen in de vorm van twee vroegmiddeleeuwse afvalkuilen, een volmiddeleeuws hoofd- en bijgebouw, een laatmiddeleeuwe afvalcontext, een klein enclosure en een groot aantal grachten en greppels. Drie grote kuilen tonen aan dat de gronden op en rond het onderzoeksterrein gebruikt zijn geweest voor de extractie van leem, en in een tweede fase van klei en organisch materiaal. Deze ontginningen vonden vermoedelijk plaats vanaf de Romeinse periode tot de middeleeuwen. Verder werd op een terrein³ dat in het oosten grenst aan deze opgraving een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij eveneens sporen van een meerperiodensite werden geregistreerd. Zo kwamen een groot aantal greppels met veel vondstmateriaal, te dateren in de ijzertijd, aan het licht, alsook verschillende paalsporen waarin enkele spiekers kunnen herkend worden, en een brandrestengraf. Verder naar het oosten werden in 2007 bij de ontwikkeling van het bedrijventerrein Evolis⁴ gedurende diverse archeologische campagnes gelijkaardige bewoningssporen uit de late ijzertijd, Romeinse periode en middeleeuwen aangetroffen, alsook een landweg, een mogelijk brandrestengraf en een landelijk heiligdom (vierhoekig enclos) uit de late ijzertijd. De hoge concentratie van sites uit de late ijzertijd, Romeinse periode en middeleeuwen (waaronder ook meerdere laatmiddeleeuwse sites met walgracht) tonen aan dat de Pluimbeek en de gronden aan weerszijden ervan een aantrekkelijke locatie waren voor menselijke aanwezigheid vanaf de latere metaaltijden. Ondanks de vele archeologische onderzoeken werden nog geen oudere sporen aangetroffen en werden evenmin *in situ* bewaarde steentijdsites geattesteerd. Dit betekent echter niet dat deze niet aanwezig kunnen zijn; zo is de ligging van het plangebied op een geleidelijke helling nabij een waterloop een potentieel interessante plek voor menselijke aanwezigheid in de steentijd. Het archeologisch kader toont dus een verhoogd potentieel aan voor zowel steentijd artefactensites als sites met grondsporen, met een hogere verwachting voor sites uit de ijzertijd, Romeinse periode en middeleeuwen.

Het landschappelijk booronderzoek toonde echter aan dat er geen relevante niveaus aanwezig zijn binnen het plangebied voor de *in situ* bewaring van steentijd artefactensites. Het proefsleuvenonderzoek bevestigde echter wel de verwachtingen die op basis van het archeologisch kader geschept werden voor het plangebied bevestigd. In het noordelijke gedeelte van het terrein werden immers 51 sporen aangesneden. Het gaat om 17 greppelsegmenten, 13 grachtsegmenten, 10

² Apers 2017.

³ Apers, 2017, 24; Agentschap Onroerend Erfgoed 2020, *Morinnestraat*.

⁴ Monument Vandekerckhove nv, s.d.

kuilen, 10 paalkuilen en een greppel van een funerair monument (enclos). Op basis van het (vooralsnog schaarse) vondstmateriaal, de vulling, aflijning en onderlinge relaties van de sporen kan verondersteld worden dat er zich binnen het plangebied een meerperiodensite met sporen uit de (late) ijzertijd, Romeinse periode en/of middeleeuwen bevindt. Dit komt in grote mate overeen met de reeds gekende archeologische waarden uit de directe omgeving van het plangebied. De site wordt gekenmerkt door een eerder lage sporendensiteit, die lijkt toe te nemen in de zuidoostelijke hoek van de akker. Er werden zowel sporen van bewoning (kuilen en paalkuilen) als sporen die wijzen op funeraire (of rituele) activiteiten (enclos) aangetroffen op het terrein. Het zuidelijke terreindeel bleek echter in grote mate verstoord, mogelijk onder meer te linken aan de grondwerken zichtbaar op de orthofoto van 2013-2015. Daarnaast kent dit terreindeel een sterk kleiige ondergrond, vermoedelijk gerelateerd aan de oorspronkelijke loop van de alluviale depressie van de Pluimbeek. In dit deel van het plangebied worden dan ook geen sporen (meer) verwacht.

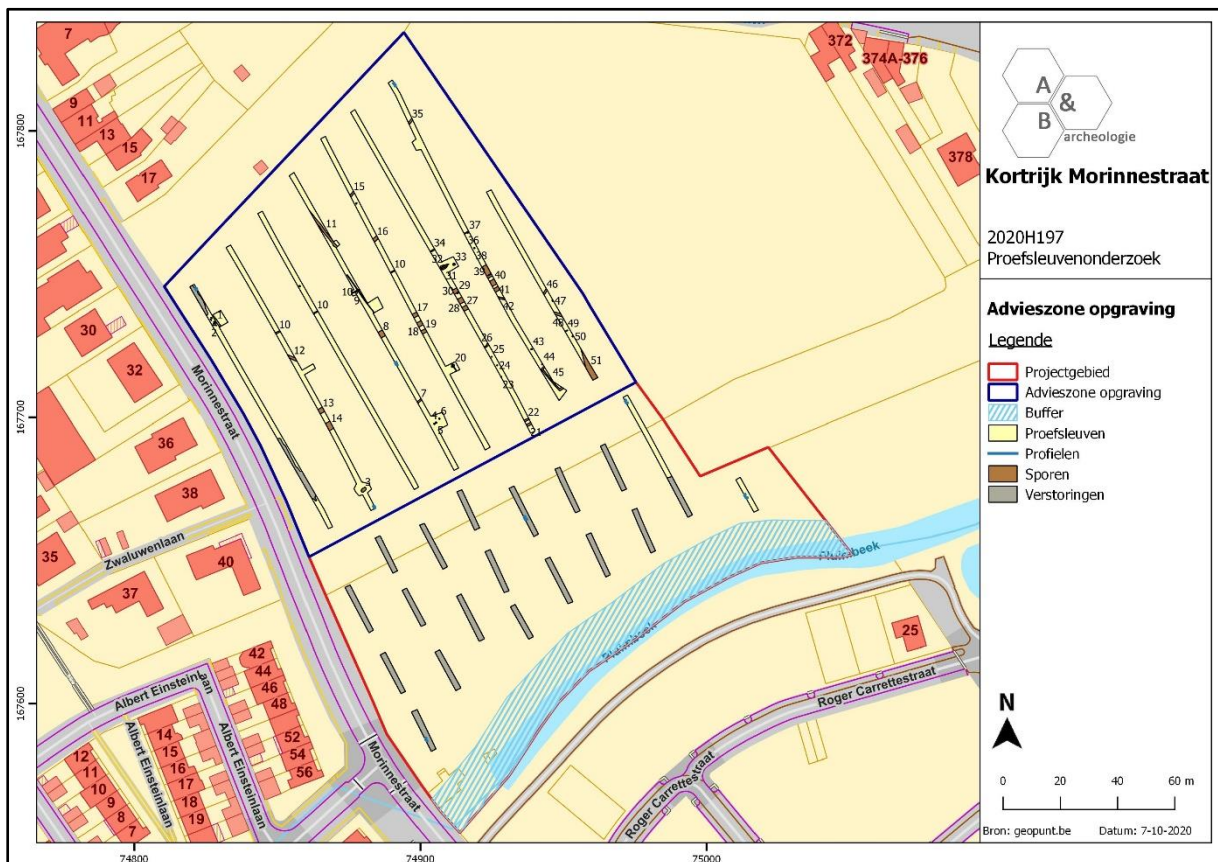
Gezien een archeologische site werd aangetroffen in het noordelijke deel van het plangebied wordt in deze zone (ca. 15.550m²) een archeologische opgraving geadviseerd. Binnen de opgravingszone kunnen sporen verwacht worden van een meerperiodensite met residentieel en funerair (ritueel) karakter uit de ijzertijd, Romeinse periode en middeleeuwen. Ook sporen van artisanale aard zijn niet uit te sluiten. Daarnaast kunnen mogelijk sporen uit oudere of jongere tijdsperiodes verwacht worden. De modaliteiten van het verder onderzoek worden hieronder besproken.

Het archeologisch ensemble wordt voorlopig bewaard bij Acke & Bracke bvba. Na afronding zal het ensemble definitief bewaard worden, volgens de bepalingen van de Code van Goede Praktijk, bij de initiatiefnemer. Het vondstenensemble kan mee opgenomen worden bij de resultaten van de opgraving.

2. Afbakening van de opgravingszone

Gezien de aanwezigheid van een archeologische site wordt verder archeologisch onderzoek geadviseerd. Het advies voor vervolgonderzoek heeft betrekking op het noordelijke gedeelte van het plangebied (ca. 15.550m²).

Bij de advieszone dient rekening gehouden te worden met bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, zoals bv. de zijde langsheen de bestaande weg in het westen. Hierdoor kan de reële oppervlakte van de opgravingszone iets lager liggen dan de geadviseerde oppervlakte.

Figuur 1 Advieszone voor verder onderzoek (ca. 15.550m²), geprojecteerd op het GRB (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om de archeologische sporen te karteren en onderzoeken. Volgende niet limitatieve vraagstellingen dienen hierbij vooropgesteld te worden:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Welke spoorcategorieën zijn aanwezig? En tot welke functie behoren deze (bewoning, begraving, artisanaal, ...)? Welke structuren kunnen onderscheiden worden (gebouwen, grachten, waterputten, kuilen, ...)?
- Zijn er aanwijzingen voor artisanale activiteiten?
- Zijn er sporen van funeraire aard te onderscheiden (urnengraven, brandrestengraven, bijzettingen etc.) binnen het aangetroffen enclos of binnen de rest van het plangebied?
- Gaat het om een geïsoleerd fenomeen of zijn er nog gelijkaardige structuren aanwezig binnen het plangebied? Maken de sporen deel uit van een grafveld of rituele ruimte? Wat is de onderlinge samenhang en fasering?
- Indien brandrestengraven/urnengraven worden aangetroffen:
 - o Wat is de houtsamenstelling van de sporen en kan dit iets meer leren over de functie van de sporen en over het karakter van de omgeving van het plangebied? Wat zegt de houtsamenstelling over de selectiekeuzes bij het funerair ritueel?
 - o Kon verbrand bot waargenomen worden in de sporen? Zo ja, wat vertelt het fysisch antropologisch onderzoek hierover? Kan een demografisch model worden opgesteld?
 - o Is er sprake van bijgaven in de brandrestengraven? Welke vondstcategorieën komen voor? Vertellen deze iets over de status, geslacht, ... van de dode?
 - o Werden de grenzen van het grafveld vastgesteld? Gaat het om geïsoleerde graven of om een cluster?
- Waaruit bestaat de materiële cultuur en kan dit iets leren over het gebruik van de site en de bewoner(s)? Tot welke groep, type, baksel, ... behoort het aardewerk?
- Lenen vondsten zich tot een conservatie? Wat is hun meerwaarde?
- Kunnen bepaalde sporen verder natuurwetenschappelijk onderzocht worden? Wat is hun meerwaarde? Welke vormen van natuurwetenschappelijk onderzoek zijn van toepassing (C14-datering, macrobotanisch, pollen, dendrochronologie, houtsoortbepaling, antracologie, petrografie, archeozoölogie, ...)?
- Kan de site in een ruimer archeologisch kader geplaatst worden, hoe verhoudt de site zich tot de archeologische onderzoeken in de directe omgeving?

- Zijn de grenzen van de archeologische site behaald binnen het plangebied of lopen de erven door buiten het terrein?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Gezien de geplande werken is een *in situ* behoud onmogelijk. Er dient bijgevolg een opgraving uitgevoerd te worden om de archeologische resten te onderzoeken.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 15.550m². Het onderzoek kan uitgevoerd worden op één archeologisch vlakniveau (C-horizont) in één of meerdere werkputten. De werkputten dienen aangelegd te worden met behulp van een graafmachine met een platte graafbak onder begeleiding van de veldwerkleider. Hierbij wordt de grond afzonderlijk gestockeerd om vermenging te voorkomen.

Binnen de advieszone worden zowel bewoningssporen, als sporen van landindeling, als sporen met funerair (ritueel) karakter verwacht. Indien een gebouwstructuur aangesneden wordt, dient deze in één werkput, in zijn totaliteit blootgelegd te worden. Grachten en greppels dienen zodanig onderzocht te worden dat een goed inzicht kan verkregen worden in de fasering ervan (coupes op knooppunten, aansluitingen, over-/doorsnijdingen, uiteindes, onderbrekingen, ...). Het is bovendien niet uitgesloten dat ook sporen en/of vondsten van artisanale aard aangetroffen worden.

Bij de advieszone dient ook rekening gehouden te worden met bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, zoals langsheen de bestaande Morinnestraat. Hierdoor kan de reële oppervlakte van de opgravingszone iets lager liggen dan de geadviseerde oppervlakte.

Het archeologisch onderzoek dient conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd te worden. Sporen dienen geregistreerd en onderzocht te worden. Indien sporen zich lenen tot natuurwetenschappelijk onderzoek kunnen stalen genomen worden. De staalname en conservatie gebeurt volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De staalname en de verdere selectie van stalen voor verder onderzoek gebeurt met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voorafgaand, tijdens en na het veldwerk overlegt de veldwerkleider met de betrokken natuurwetenschapper(s) en de conservator.

Indien een waterhoudende structuur (diepe gracht, waterput, ...) aangetroffen wordt, dient men te werken met een bronbemaling om de structuur in goede en veilige omstandigheden te onderzoeken. Een voorafgaandelijke controleboring kan meer duiding brengen in de diepte van de structuur, alsook de diepte van de grondwatertafel en de nood voor bronbemaling.

5. Criteria niet uitvoeren onderzoekshandelingen

Er zijn geen criteria. Het archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden.

6. Schatting tijdsduur (indicatief)

Het archeologisch veldonderzoek neemt voor een opgravingsploeg van 5 mensen ca. 4 tot 6 weken tijd in beslag, waarbij het opgravingsvlak in één of meerdere werkputten wordt aangelegd en onderzocht. Na afronding van het onderzoek kan de zone terug aangevuld worden. De verwerking en rapportering neemt ca. 65 dagen in beslag. Deze tijd is nodig voor de opmaak van het rapport, opstellen van grondplannen, wassen van vondstmateriaal, opmaak van lijsten, ...

Indien meerdere waterputten of andere waterhoudende structuren aangetroffen worden kan de termijn van het veldwerk verruimen.

7. Kostenraming op basis van de geraamde tijdsduur (excl. BTW, indicatief)

- Veldwerk archeologische opgraving incl. kraanwerk (aanleg en dichten) en opmetingen, en excl. bemaling: 89 550 euro
- Verwerking, assessment, rapportage: 29 250 euro
- Natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie: stelpost van 8 000 euro

8. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 5 personen, waarvan minstens 2 archeologen
- De veldwerkleider heeft minstens 240 werkdagen ervaring met onderzoek op landelijke sites, in het bijzonder op meerperiodensites (funeraire en bewoningssites) uit de metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen.

9. Bewaring archeologisch ensemble

Gedurende het onderzoek worden de vondsten als geheel bewaard in een veilige, droge en klimaatsgeschikte omgeving. Na afronding van het onderzoek wordt het archeologisch ensemble overgedragen aan de eigenaar.